

Barbora ŠMEJDOVÁ, *Jazyk moderní apologie u C. S. Lewise*, Praha: Univerzita Karlova; Katolická teologická fakulta, 2019.

Posudek disertační práce

Mgr. František Štěch, Th.D.

Předložená disertační práce s názvem „*Jazyk moderní apologie u C. S. Lewise*“ čítá celkem 138 stran textu, včetně veškerého formálního příslušenství, vyžadovaného u tohoto typu kvalifikační práce. To ji řadí mezi práce svým rozsahem kratší, což ovšem, vztaženo k tématu, může být bráno také jako klad, neboť autorka se programově zaměřuje na konkrétní téma u jediného autora. Subjektivně však musím přiznat, že absence širších kontextů mne na několika místech mrzí. Konkrétně jde například o vymezení samotného pojmu „apologie“ vůči apologetice, potažmo pak také fundamentální teologii. Tomuto nedostatku se budu věnovat detailněji ve svém posudku dále. Text celé práce se skládá z úvodu, pěti hlavních kapitol a závěru. Pro mne poněkud nestandardně je číslovaný i úvod a závěr, ale to je jen maličkost, která zřejmě vychází z úzu běžného na pracovišti předkladatelky. Po formální stránce je jinak práce vcelku zdařilá. Je psána v českém jazyce, jehož úroveň je podle mého soudu velmi dobrá. Překlepy se v práci vyskytují jen tu a tam, takže celkově dobrý dojem neruší. Text je rovněž opatřen všemi náležitostmi jako je seznam použité a citované literatury, přehledný obsah a také česká anotace a anglické shrnutí. Nechybí ani výčet klíčových slov v obou jazycích a poděkování všem, kteří autorku práce tak či onak podpořili v jejím disertačním úsilí. Snad jediným významnějším nedostatkem, který jsem objevil, je absence údaje o zdroji pro biblické citace. Není tak zřejmé, jakou verzi Písma autorka používá.

Deklarovaným cílem práce je odpovědět na ústřední otázku: „Jak by měl vypadat jazyk současné apologie?“ (s. 8). Jako inspiraci a vodítko pak autorka zvolila myšlení a literární dílo C. S. Lewise, ke kterému se snaží přistoupit 1) pohledem lingvisticko-filosofickým a 2) pohledem teologickým (s. 11). Po přečtení práce je patrné, že autorka se snaží oba své pohledy usilovně vyvažovat, ale nelze přehlédnout, že první pohled je jí vlastnější. Zároveň se ukazuje, že jazyk apologie (nebo apologetiky?)¹ má být jazykem křesťanské imaginace, jazykem, který je podle autorky inkluzivní stejně tak, jako je podle jejích závěrů inkluzivní křesťanská imaginace (s.123-124). Má to být také jazyk pokorný a vlídný, má to být jazyk příběhů, třeba takových, jaké známe z pera C. S. Lewise.² U autorky je patrná určitá fascinace tímto autorem, což práci činí dobře, protože je psaná s vášní a zaujetím, ale také trochu špatně, neboť za obdivem k velkému obháji křesťanství se často skryje autorčin vlastní kritický pohled. Ten sice v práci zcela nechybí, ale u tohoto typu kvalifikační práce by měl, dle mého soudu, přeci jen vystupovat trochu zřetelněji.

¹ Autorka používá oba pojmy synonymně, což je trochu matoucí, poněvadž mám za to, že apologie je termín užívaný pro jakoukoliv obhajobu či obrannou řeč, zatímco termín apologetika je užíván jako označení pro disciplínu křesťanské teologie, která bývá považována za předchůdkyni fundamentální teologie.

² Krátký životopis C. S. Lewise nechybí ani v předložené práci (s. 15-18).

Rád bych se na tomto místě vrátil k tomu, co jsem již naznačil. Autorka hned v úvodu své práce deklaruje, že se „pokúsí ukázat, jakým způsobem může být Lewisovo vlastní apologetické dílo inspirací nejen pro profesionální apologety, ale pro všechny, kteří chtějí být připraveni vyprávět druhým o své naději (1. Petr 3, 15)“ (s. 12). Okamžitě vyvstává lakonická otázka: Kdo je podle autorky „profesionálním apologetou“? Navíc, citovaná pasáž z Prvního listu apoštola Petra bývá brána nejen jako biblický základ apologetiky, ale také jako „magna charta“ fundamentální teologie.³ O této disciplíně, která se vyvinula z tzv. klasické apologetiky (a také v reakci na ní) však autorka ve své práci nehovoří. Je to s podivem, neboť sama v roce 2017 publikovala text o kognitivní teorii metafory a jejím významu pro fundamentální teologii.⁴ Rád bych proto poprosil autorku o vyjasnění toho, proč ve své práci nevymezila poměr mezi apologií, apologetikou a fundamentální teologií. Jaký by podle ní měl být přiměřený vztah fundamentální teologie a apologetiky v současné době? Je to skutečně tak, jak bývá někdy prezentováno, že apologetika je přežitek a fundamentální teologie je disciplínou dneška? Nebo je to tak, že fundamentální teologie jaksi přirozeně ústí do apologetiky? Může fundamentální teologie přijmout jazyk apologie? To jsou otázky, které bohužel zůstávají v předložené práci nezodpovězené. Z mého pohledu to jsou ovšem otázky zásadní. Na s. 19 autorka uvádí, že z historického pohledu je „apologetika obhajobou u soudu a vycházela z úst těch, kteří navzdory výhrůžkám nebyli ochotni opustit křesťanské učení.“ To je jistě pravda, ale jen částečná. Práci by velmi prospělo, kdyby zde zaznělo něco o předkřesťanské apologetice, o křesťanských apologetech (např. Justin nebo Melitón ze Sard) a o tom, jak se postupně vyvinula v teologickou disciplínu (klasická apologetika), jejíž úkoly (alespoň v římskokatolické teologii) převzala ve 20. století fundamentální teologie. Pravda, zmínka o posledně jmenovaném vývoji v autorčině práci je, a to na s. 112. Autorka zde má ale za to, že se apologetika po své krizi dále rozvíjí v rámci fundamentální teologie. Tím si nejsem tak úplně jistý, spíše bych řekl, že sama fundamentální teologie prochází dnes určitou krizí,⁵ ale to je myslím debata nad rámec tohoto posudku. V každém případě mi v práci chybí jasnější ukotvení apologie (jako literárního žánru) i apologetiky (jako teologického úsilí) v historii a ve vztahu k fundamentální teologii. Možná je to ale zajímavý podnět k diskusi u obhajoby. Jak si dnes k sobě stojí fundamentální teologie a apologetika?

K tomuto tématu bych ještě rád zmínil jednu poznámku. V kapitole třetí (v pozn. 61 na s. 33) autorka cituje prof. Hoška, který říká, že Lewisovo myšlení „*nestojí na neprůlomných argumentech a nevyvratitelných faktech, ale má spíše intuitivní povahu.*“ Dodal bych: A jako takové se svým stylem blíží spíše stylu fundamentální teologie než klasické apologetiky. Zdá se mi, že Lewisovo dílo je jakousi fundamentální teologií zkušenosti, je auto/Theo-biografií, která se tím, že je zapsaná a tím také vyslaná na cestu ke čtenářům, stává apologetikou. Možná by se dalo říci, že apologetika je (nebo by měla být) misijním pohybem fundamentální teologie.

I přes tuto výtku se mi ale třetí kapitola ve svém celku jeví jako smysluplné předpolí pro návazné kapitoly. Mám k ní již jen několik drobných poznámek:

³ Srov. např. Ulrich Kropač, *Religionspädagogik Und Offenbarung*, Münster: Lit Verlag, 2006, 352.

⁴ Barbora Šmejdivá. „Křesťanství jako pravdivý mýtus: Kognitivní teorie metafory a její význam pro fundamentální teologii.“ *Acta Universitatis Carolinae Theologica* 2017, roč. 7, č. 2, s. 39–56.

⁵ Významný katolický fundamentální teolog Gerald O'Collins dokonce hovoří o tom, že na počátku 21. století je ohrožena samotná existence fundamentální teologie. Srov. Gerald O'Collins, *Rethinking Fundamental Theology: Toward a New Fundamental Theology*. New York (NY): Oxford University Press, 2011, vii.

1) V části 3.2 na straně 25 autorka uvádí, že Lewis přijímá teorii stvoření světa (reality) z ničeho (*creatio ex nihilo*). Rád bych se zeptal, jakým způsobem to ladí s jeho zájmem o mýtus? V mytologiích, které jsou mi známé je totiž vždy svět stvořen z něčeho (*creatio ex materia*). Ostatně i koncept stvoření z ničeho je předmětem teologických debat a nepanuje na něm úplná shoda. Byl bych tedy rád, pokud by to mohla autorka při obhajobě okomentovat.

2) Na s. 32 má být zřejmě podkapitola 3.3.2 a ne 1.3.2. Každopádně její obsah rezonuje i s mou vlastní zkušeností. Jen si nejsem úplně jistý autorčinou interpretací G. Vattima. Jistě, na konci citované Vattimovi eseje z křesťanství zbývá jen láska, ale nemůže to být interpretováno také tak, že Vattimo hledá pod nánosy „náboženství“ autentické křesťanství? Nachází-li pod vrstvami „náboženství“ lásku, nemusí to být hledání neúspěšné. Ale to jen na okraj. Po tomto krátkém exposé se autorka opět vrací do bezpečí Lewisova díla, kde je evidentně více doma než u Vattima.

3) Tu a tam se v práci vyskytují anglická slova, aniž by bylo nutné je v textu použít – například „quest“ na s. 47, nebo na s. 64 „detergenty.“

4) Na s. 47 a 48 autorka poměrně rychle odsuzuje spiritualitu New Age. Zdá se mi ale, že její porozumění tomuto spletitému proudu je velice povrchní a umístění v práci je spíše účelové. Právě zde, by autorka mohla ukázat jaký by podle ní měl být jazyk křesťanské apologetiky. Místo toho hovoří o Lewisově gnoseologii jako o „protijedu“ na otravu individualistickou spiritualitou. Nejsem si jistý, zda to je nejvhodnější jazyk apologetiky. Možná ale při obhajobě autorka toto téma rozvede a rozptýlí tak mé nejasnosti.

Čtvrtá kapitola slibuje rozbor témat metafory, mýtu a teologického jazyka C. S. Lewise. Zpracování těchto témat se mi jeví jako uspokojivé. Poněkud nejasné je jen autorčino tvrzení na s. 61, že „význam symbolu nemůže být nikdy oslaben.“ Jak to autorka přesně myslí? Proč může zemřít metafora a symbol ne? Na s. 62 by měla být kapitola 4.2.2. a ne 2.2.2. Na s. 67 se v posledním odstavci nachází neodkázaná citace, není tedy zřejmé odkud text v uvozovkách autorka čerpá. Je evidentní, že přítomná kapitola je primárně lingvistická, ale v jejím závěru již čtenář trochu tápe, zda se stále jedná o teologickou disertaci. U interdisciplinárních prací to však je asi normální. Na s. 74 pobaví slovo „protilék“. Věta: „Mýty představují naše imaginativní zakotvení ve světě a jsou verbálně formulována již jen částečně“ na s. 81 mi připadá nesrozumitelná.

V páté části své práce se autorka věnuje tématu křesťanské imaginace. Klíčová část kapitoly se pak věnuje požadavkům, které tato imaginace klade na jazyk obhajoby křesťanství. Křesťanskou imaginaci zde autorka chápe pohledem teologie kříže (zejména kap. 5.2.1 a 5.2.2) i když z počátku kapitoly páté to chvíli vypadá, že úhlem pohledu bude spíše teologie trojiční. V každém případě považuji tuto část za poměrně zdařilou teologickou kompozici. Osobně se domnívám, že v případě páté kapitoly jde o teologicky nejsilnější část celé práce. Nicméně i v této souvislosti mám jednu otázku: Jak by se změnila požadavky křesťanské imaginace na jazyk obhajoby křesťanství, pokud bychom jako úhel pohledu zvolili teologii zmrtvýchvstání? Nebylo by zde lépe držet jednotu pohledu kříže a zmrtvýchvstání?

K páté kapitole mám ještě několik drobnějších poznámek. V části 5.1 slibuje autorka uvést dva důvody proč je pojem imaginace pro odbornou reflexi problematický. První důvod

uvádí, ale druhý důvod jsem neobjevil. Mohla by jej autorka při obhajobě uvést? Případně jej ve svém textu jasně identifikovat? Další otázkou je na s. 92 vůči čemu/komu je lidská imaginace v poslušnosti, když neomylně vypovídá o životním cíli člověka?

Kapitola šestá identifikuje styly apologetického jazyka a její hlavní tezí je, že se nejedná a nemůže jednat jen o styly provázané s odbornou teologickou reflexí. Básně, mýty a obecně příběhy mohou zastávat apologetickou funkci stejně tak dobře jako jazyk tzv. vědecké teologie. Autorka zde odpovídá na ústřední otázku své práce, kterou si položila v jejím úvodu. Dívá se tak již nejen na osobnost a dílo C. S. Lewise, ale také podél něj. V tomto ohledu je práce myslím zvláště přínosná. Kontextualizuje totiž jeho myšlenky do domácího prostředí, činí je přístupnější a mnohá témata sama tvůrčím způsobem domýšlí. Dokladem toho jsou zejména části 5, 6 a 7.

V celkovém pohledu se mi práce jeví jako nadstandardní. I když by si zasloužila ještě jedno důkladné přečtení a také úpravy, které by jednotlivá témata zasadily do širších teologických souvislostí. To je práce, která na autorku jistě čeká, rozhodne-li se text své disertační práce publikovat knižně. Po pečlivém přečtení předložené práce jí to vřele doporučuji. Disertační práce Barbory Šmejdové je kvalitní a má značný potenciál pro to, stát se v budoucnu dobrou knihou. V celkovém hodnocení považuji předloženou disertační práci paní Mgr. Barbory Šmejdové za zdařilou, a proto ji i přes všechny své výhrady, otázky a nejasnosti **DOPORUČUJI K OBHAJOBĚ**.

V Olešnici 4. února 2019

Mgr. František Štěch, Th.D.